№ 20 Փետրվարի 5 Շաբաթ 1883 Փետրվարի 5 Շաբաթ № 20

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ“

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆԵՐԿԱՅ 1883 ԹՒԻՆ ՆՈՅՆ ԴԻՐՔՈՎ

ԵՒ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄԱՅՈՎ

I. ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ։ III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր։ IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր։ V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ։ VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։ VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Ֆելիետօն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ գիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ։ VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ։ Տարեկան 10 րուբլ, վեց ամսվայ 6 րուբլ, իւրաքանչիւր ամսվայ 1 րուբլ։
ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպէկ։
ՀԱՍՑԷՆ. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Րիխարդ Վագնէր։— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Քութայիսից։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Թիւրքիայից։ Նամակ Թիւրքիայից։ Արտաքին լուրեր։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Խաչագողի յիշատակարան։

ՌԻԽԱՐԴ ՎԱԳՆԷՐ

—

Գուցէ ընթերցողը կը զարմանայ որ առաջնորդող յօդուածում մենք խօսում ենք մի երաժիշտ-հեղինակի մասին։ Առաջնորդող յօդուածները մի քաղաքական թերթի մէջ մեծ մասամբ նուիրված են լինում քաղաքական կամ հասարակական հարցերին և ոչ թէ գեղարուեստական խնդիրներին, երաժիշտների կենսագրութեանը, և այլն։

Այո՛, բայց զարմանալին այն է որ գերմանացի երաժիշտ, օպերաներ գրող Րիխարդ Վագնէր ոչ թէ միայն հասարակական դեր է խաղացել իր հայրենիքում, բայց և քաղաքական դեր. Նրանից սկսվում է մի նոր ուղղութիւն գերմանական քաղաքականութեան մէջ, նա սկիզբ է դրել մի նշանաւոր, թէև հակակրելի շարժմանը Գերմանիայի մէջ, գուցէ չը կարծելով որ այդ շարժումը այդ աստիճան կընդարձակվի։ Մենք խօսում ենք հակահրէական շարժման վրա Գերմանիայում, որին, գուցէ անգիտակցաբար, սկիզբ է տուել հռչակաւոր գերմանացի երաժիշտ հեղինակը։

Երբ ընթերցողը, որին ծանօթ չէ Վագների գործունէութիւնը, կարդաց „Մշակի“ անցեալ համարում „Հիւսիսային գործակալութեան“ հեռագիրը, թէ հռչակաւոր գերմանացի երաժիշտ Վագնէր յանկարծակի վախճանվեցաւ Վենեցիայում, այդ տեսակ ընթերցողը, երևի երբէք չէր կարծում որ Վագնէր մի քանի տասնեակ տարիներ նշանաւոր քաղաքական դեր է խաղացել Գերմանիայում և սկիզբ է դրել մի շատ վտանգաւոր, բայց զօրեղ քաղաքական շարժմանը իր հայրենիքում, որ վերջ ի վերջոյ ներգործութիւն ունեցաւ և Գերմանիային հարևան երկիրների հասարակական կարծիքի տրամադրութեան վրա։

Բանը դրանումն է որ կան մարդիկ, որոնք Վագների պէս, կարծում են որ մի ազգութիւն պէտք է բաղկացած լինի զուտ և անխառն մի ցեղին միայն պատկանող անհատներից։ Հանճարեղ Վագնէր այդ կարճատես, կրքոտ և միակողմանի մարդկանց թւիցն էր։ Նա իր ամբողջ կեանքը նուիրեց հետևեալ մտքի պրօպագանդային թէ գեղարուեստի և թէ գրականութեան մէջ։

Հրէական ցեղը իր հակագերմանական ցեղական յատկութիւններով, վնասում է գերմանական հասարակական, մտաւոր և գեղարուեստական կեանքի ինքնուրոյն զարգացմանը,—ասում էր Րիխարդ Վագնէր իր բոլոր բրօշիւրներում և յօդուածներում։ Հրէան, նրա կարծիքով, մտցրեց վնասակար տարրեր գերմանական հասարակական կեանքի, գերմանական գեղարուեստի, գերմանական գրականութեան, գերմանական բանաստեղծութեան և գերմանական երաժշտութեան մէջ։ Հրէային պէտք է հեռացնել այդ բոլոր գործունէութիւնների ասպարէզից, որտեղ նա ամեն բան պղծում, ապականում է, հրէացնում է,—ասում էր Վագնէր։

Եւ իրաւ իր ահագին պրօպագանդայով, որ հռչակաւոր երաժիշտը սկսել էր թէ երաժշտութեան և թէ գրականութեան մէջ, ստեղծագործելով իր երևելի, անմահ, բուն գերմանական ոգով գրված օպերաներ, ինչպէս „Տանհէօզէր“, „Լօհէնգրին“ և շատ ուրիշներ, հրատարակելով անթիւ յօդուածներ և բրօշիւրներ հրէաների դէմ, նա հաստատեց բազմաթիւ կուսակիցների մէջ այն համոզմունքը, որ հրէական հանճարը վնասակար է գերմանական ստեղծագործութեան համար և այդ նրա գաղափարները հետզհետէ ընդարձակվեցան ամբողջ Գերմանիայում։ Ֆանատիկոսութիւնը այնտեղ հասաւ, որ գերմանացիները մի ժամանակ սկսեցին ուրանալ իրանց այն մեծ մարդկանց ծառայութիւնները այս և այլ ասպարէզներում, որոնք հրէական ծագումից էին. յարձակմունքները սկսվեցան Մէնդէլսօն երևելի երաժշտի դէմ, Հայնէ երևելի բանաստեղծի դէմ, Լէսսինգ երևելի փիլիսոփայի դէմ և այլն և այլն, և այդ շարժումը ֆանատիկոս ինտելիգենցիայից հետզհետէ անցաւ և փողոցը։

Եւ ահա Վագնէր տեսաւ անցեալ տարիներում իր ցցած սերմերի վերջնական հետևանքը. հալածանք հրէաների դէմ, նրանց ջարդը գերմանական ամբոխի ձեռքով…

Ահա որքան վտանգաւոր է սխալ մտաւոր ուղղութիւնը, որքան վտանգաւոր է կիրք, մոլեռանդութիւն և կողմնապահութիւն մտցնել նոյն իսկ բացառապէս գրականական սֆէրայի մէջ։

Այսպիսով Րիխարդ Վագնէր իրաւամբ համարվում է հակահրէական ամօթալի շարժման հայր գերմանական կեանքի վերջին տարիների պատմութեան մէջ։

Որքան Րիխարդ Վագնէր մեծ, հանճարեղ, անմահ կը համարվի միշտ, որպէս երաժշտութեան „նոր դպրոցի“ հիմնող, այնքան նրա անունը կը լինի միշտ ամենախիստ պարսաւանքի արժանի, որպէս հակահրէական ամօթալի շարժման ստեղծողի, որպէս մի մարդու, որ ցցեց իր անսանձ կրքերի, իր կոյր մոլեռանդութեան, իր միակողմանի նեղ մտաւոր ուղղութեան շնորհիւ ատելութեան, մոլեռանդութեան, երկպառակութեան սերմերը իր հայրենիքի հասարակական, քաղաքական կեանքի մէջ։

Ինչպէս երևում է ոչ թէ միայն լաւ, բայց և վատ բան ստեղծելու համար, անկարող են փոքրիկ, աննշան, ողորմելի մարդիկ, հասարակ մահկանացուներ,—այլ վատը ստեղծելու համար էլ հարկաւոր է արտակարգ տաղանդ, հանճար լինել։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ

—

Յունվարի 31-ին

Ներկայումս ամեն կողմից, ամենքի բերանից լսվում է հետևեալ նախադասութիւնը «ապրելը

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

—

Քաղաքից քաղաք, գիւղից գիւղ, մեր արջը պար ածելով, առաջ էինք գնում։ Ունէինք մեզ հետ մի ճանապարհորդական ողորմելի սայլակ, լծած մի ձիով միայն։ Նրա վրա տեղաւորվում էինք ես, քաւոր Պետրոսը և արջը։ Վերջինը նստում էր իմ կողքին, և ես երբեմն նրա ձեռքն էի տալիս ձիան երասանակները, երբ կամենում էի փոքր ինչ նիրհել սայլակի վրա։

Վերջապէս հասանք *** քաղաքը, ուր դեռ նոր սկսվել էր տարեկան տօնավաճառը։ Այստեղ ամեն տեսակ ապրանքների հետ կարելի էր գտնել և ամենատեսակ մարդիկ երեսների գոյնզգոյն կաշիներով և հագուստների զանազան ձևերով։ Սկսեալ Միջին Ասիայի խորքերից մինչև Արևմտեան Եւրօպան, ամեն երկրից մարդիկ կային այստեղ։

Շատ հասկանալի է, որ մեր արջով չէինք կարող մրցութիւն անել այն բազմաթիւ ձեռնածուների, լարախաղացների, մոլաշրջիկ երաժիշտների ու դերասանական խմբերի հետ, որոնք զանազան երկիրներից հաւաքվել էին այստեղ իրանց հնորքը վաճառելու համար։ Այսու ամենայնիւ, «ծիտը թէև փոքրիկ է, դարձեալ թռչուն է»։ Արջ պար ածողն էլ ունի իր սիրողները։

Ամբողջ բազմութիւնը գտնվում էր սարսափելի խառնաշփոթութեան մէջ։ Ամեն ոք անհամբերութեամբ շտապում էր, որպէս զի մինչև տօնավաճառի աւարտվելը, վաճառէ իր մթերքը։ Ամեն տեղ տիրում էր վայվայոց, աղաղակ և խռովութիւն։ «Շունը տիրոջը չէր ճանաչում»։ Գողութիւնները չափ չունէին։ Երկրի բոլոր արտիստները, որոնք սովոր են զարմանալի ճարպկութեամբ ձեռքը տանել մարդկանց գրպանը,—այստեղ էին։ Ես և քաւոր Պետրոսը լրացնում էինք պակասը…

Այստեղ հասնելու ժամանակ քաւոր Պետրոսը ինձանից բաժանվեցաւ։ Նա խինայով ներկեց իր մօրուքը, մազերը և մատները, հագաւ իր ամենապատուաւոր հագուստը, գլխին դրեց երկայն պարսկական մորթէ գտակ, և ձևացնելով իրան խորասանցի ակնավաճառ, խիստ թանգ գնով վարձեց մի խանութ գլխաւոր փողոցի վրա։ Ես այժմ միայն հասկացայ գաղտնիքը այն անցագրի, որը մի քանի տարի առաջ ստացաւ նա Թաւրիզում այս անունով. «Խորասանցի ակնավաճառ Մաշադի-Մուհամէդ-Ղուլի-աղա»։

Իսկ ես իմ արջի հետ կենում էինք վաճառահանդէսի մի յետ ընկած, կեղտոտ և մթին կողմում, ուր աշխատում էին ժամանակաւոր տակառագործները, ուր կանգնեցրած էին բազմաթիւ ֆուրգօններ, սայլակներ և ապրանք կրող քարաւաններ, ուր իջևանել էին ցիգաններ, թաթարներ և դրանց նման մարդիկ։ Երբեմն իմ արջի հետ դուրս էինք գալիս այդ խառնափնթոր բանակից, անցնում էինք տօնավաճառի միջով և փող էինք հաւաքում։

Մի օր կանգնեցի քաւոր Պետրոսի խանութի առջև, սկսեցի արջս պար ածել։ Նա ձեռքը պարզեց, որ տայ ինձ մի քանի գրօշ։ Երբ մօտեցայ առնելու, հազիւ լսելի ձայնով ասաց.—«գիշերը ինձ մօտ եկ…»

Մենք ունէինք մեզ հետ զանազան տեսակ հագուստներ։ Որտեղ որը հարկաւոր էր լինում, այն էինք հագնում։ Գիշերը հագուստս փոխեցի և գնացի քաւոր Պետրոսի մօտ։ Նա հարցրեց.

—Քո մօտ կա՞ն անտէր, անծանօթ, և ոչինչ պարապմունք չունեցող մարդիկ։

—Որքան ուզես։

—Որևից կազմուածքը ինձ նման լինէր։

—Ես ճանաչում եմ մի խըրըղ թաթար, որի, բացի գլուխը, ամբողջ մարմինը ձեզ նման է։

—Հէց մարմինն է հարկաւոր, ասաց նա։—Էգուց երեկոյեան պահուն դու անցիր իմ խանութի մօտով և այն թաթարը թող քեզ հետ լինի։ Հիմա գնա։

Ես հեռացայ, առանց հարցնելու այդ պատրաստութեան նպատակը։ Ես գիտէի, որ քաւոր Պետրոսը աննպատակ ոչինչ չի անի։

Միւս օրը, երեկոյեան, ես թաթարին հրաւիրեցի մի սառը հիւրանոց, լաւ ուտացրի, յետոյ փողոցը տարայ, ասելով, թէ գնելու եմ մի քանի բաներ։ Անցանք քաւոր Պետրոսի խանութի առջևից։ Նա կանչեց մեզ։

—Ի՞նչ մարդիկ էք, հարցրեց։

—Ես արջ պար ածող եմ, պատասխանեցի։

—Իսկ այդ պարոնը։

—Ես եկած եմ այստեղ գործ գտնելու, ասաց թաթարը։

—Դեռ ես որ և իցէ գործ գտած չե՞ս։

—Ոչ։ Երեք օր է որ եկած եմ։

—Ընկեր ունե՞ս։

—Մենակ եմ։

—Քեզ ո՞վ է ճանաչում այստեղ։

—Միայն այս պարոնը, նա դարձաւ դէպի ինձ,—ես այստեղ ուրիշ ծանօթ չունեմ։

—Ես ճանաչում եմ, աղա, լաւ մարդ է, ասացի,—եթէ կամենում էք գործ յանձնել, կարող էք հաւատալ։

Թաթարը ամենևին չէր սպասում, որ ես այս-

թանգացել է»: Արդարև, ինչպէս Կովկասի միւս քաղաքներում, նոյնպէս և մեզ մօտ առևտուրը շատ ընկաւ, փողը թանգացաւ, ժողովուրդը շատ նեղ դրութեան մէջ է. թէ ուր են գնացել այն բոլոր փողերը, որոնք մինչև այժմս պտտվում էին առևտրական դասի մէջ, իրան էլ յայտնի չէ: Ամենքն էլ մեղադրում են երկաթուղուն: Եւ իմ կարծիքով շատ իրաւացի է այս գանգատը, որովհետև, այն բոլոր տրանզիտը, որը տանվում էր փօթիից մինչև Թիֆլիս՝ կատարվում էր տասը հազարաւոր ձեռների միջոցով և այդ ձեռները նոյն տեղերում նորից տալիս էին օրական ապրուստ շատերին, իսկ այժմս այդ բոլոր գծի վրա բեռնակրութիւնը մի ագահ հրէշային շոգի մեքենան է կատարում, զուցէ և կարօտութիւն չունենալով հարիւրաւոր ձեռների: Այդ բաւական չէ, տեղացի վաշխառու և պարազիտ հրէայ վաճառականները փողի տոկոսիքը քառապատկեցին: Հիմայ ամենքիս աչքը ուղղված է դէպի մի նոր դրամական աղբիւր, որի վրա յոյս ունենք որ երկաթուղու ընկերութիւնը ամենաքիչը մօտ 3 միլիօն րուբլ պիտի թափէ տայ նորոգ կառուցանելու փօթի-թիֆլիսեան երկաթուղու մի ճիւղի համար, որը Տղիբուլ սաված անտառից Քութայիսի վրայով պիտի անցկենայ: Շնորհիւ պայծառափայլ իշխան Դոնդուկով-Կորսակօվի, ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրը արդէն հաստատել է: Այդ անտառը Քութայիսից 40 վ. հեռու է, հարուստ է հսկայազիր ծառերով, շրջակայ անտառները և սարերը հարուստ են քարածուխով, որի տեսակից Կովկասում դեռ չէ երևացել: Երկրաչափները ենթադրում են, որ եթէ փօթի-Բագուայ երկաթուղին 300 տարի գործածէ, կը բաւականանայ: Շինելը նոր անցնող գծի յատակը մայիսից կը սկսեն, ուրեմն՝ վերջապէս մեր իմէրէլ եղբայրները լաւ կեղոտվեն, ի հարկէ և՛ մեր կապալառու հայերն էլ, ուրեմն և կը մեղմանայ սոցա լացի ու գանգատների ձայնը:

Մեզ մօտ ձմեռային օրերը շատ մեղմ են, անձրևախառն ձիւնը ամեն շաբաթ սպիտակեցնում է շրջակայքը. ասում են որ դաշտային և բանջարեղինաց մեծ առատութիւն կը լինի այս տարի: Կենսական պիտոյից գները սովորական են:

Յունվարի 22-ին, «Երուսաղէմայ պարտուց բարձման ընկերութեան» կողմից առաքած սուրբ Յակոբայ վանուց նուիրակը՝ արժ. Սահակ վարդապետը ժամանեց մեզ մօտ. նպատակը բոլորիս յայտնի է: Միւս օրը, կիրակի, սուրբ պատարագին կարդացվեցաւ կոնդակը. կարդալուց յետոյ գերապ. վարդապետը ըստ սովորութեան սրբազան տեղի ողջոյնն և օրհնութիւնը տուեց հաւատացելոց և ապա գեղեցիկ կերպով նկարագրեց այդ ժողովարարութեան նպատակը. ի հարկէ հանդիսականաց մեծ մասը չը հասկացաւ բուն իսկ իրողութիւնը, որովհետև քարոզը հայերէն էր: Հայր սուրբի յորդորանքից յետոյ տեղոյս աւագ քահանայ Եարալեանը իր գրաւիչ լեզուով վրացերէն նկարագրեց Երուսաղէմայ սրբազան վայրերի վսեմ նշանակութիւնը և պարտուց բարձվելու հանգամանքները, որտեղ հասարակութիւնը ըստ իր ներկայ նեղ դրութեանը մասնակցեց այդ հանգանակութեանը, որտեղից գոյացաւ 130 ր.: Երրորդ օրը հայր նուիրակը ուղևորվեց դէպի փօթի մի և նոյն նպատակով, բայց թէ ինչ կերպով վարձատրվեցաւ, այդ ինձ ճիշդ յայտնի չէ:

Յ. Ամիրաղեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գ. Ալէքսանդր Աբէլեանց գրում է մեզ հետևեալը ԲԱԳՈՒԻՑ: «Տեղիս բանւորների ընթերցարանը 1882 թւի ապրիլ ամսի կէսից մինչև յունվար ամիսը ներկայ 1883 թւի ունէր 132 ընթերցողներ, կարդացված գրքերը 1150 էին: Գրքերը տրվում էին կարդալու ձրիապէս: Շնորհակալութիւն ենք յայտնում այն բոլոր պարոններին, որոնք թէ նիւթապէս և թէ գրքերով օգնեցին մեզ անցեալ տարւայ ընթացքում»:

—

Մեզ գրում են ՇԱՄԱԽՈՒՑ: «Յունվարի 21-ին գիշերվայ ժամը 9-ին և 40 րոպէ, եղաւ Շամախում մի բաւական սաստիկ հարուած երկրաշարժի: Այդ երկրաշարժը թէպէտ օտարների համար զգալի էր, բայց բուն շամախեցու համար սովորական բան էր: Երկրաշարժից յետոյ, կէս գիշերին, ժողովուրդը լապտերները վառած, շրջում էր փողոցներում. նրանք այցելութիւն էին գնում իրանց այն բարեկամներին, որոնց տներից աւելի կասկած ունէին քանդվելուց: Ինչպէս երևում է մօտակայ գիւղերում երկրաշարժի հարուածը աւելի սաստիկ է եղել, քան թէ քաղաքում, որովհետև նոյն գիշերը ժամի երկուսին մի քանի գիւղերից շատ մարդիկ շտապել էին դէպի Շամախի. երևի նրանք Շամախին վտանգի մէջ էին ենթադրել: Ամեն անգամ երկրաշարժը միշտ աւելի զգալի էր լինում Շամախում, իսկ այս անգամ, ընդհակառակն, գիւղերումն է աւելի սաստիկ եղել»:

—

«Աղբիւր» ամսագիրը ցաւելով պէտք է ասենք, վատ տպաւորութիւն է անում իր վատ թղթով և անհոգ սրբագրութեամբ: Բայց նիւթերի կողմից առհասարակ լաւ է կազմված: Մի մանկավարժական հրատարակութեանը պէտք է ցանկանալ աւելի լաւ սրբագրող և աւելի ընտիր թուղթ:

—

«Իրաւաբանական գրասենեակը» որ գտնվում էր մինչև այժմ Գօլօվինսկի պրօսպեկտի վրա, Բէլօի տանը, այժմ անցաւ Արծրունու գալլէրէա, Դվօրցօվայա փողոց, երկրորդ յարկում գտնվող խանութներից մին:

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են: «Այստեղ սպասում են Մակար արք-եպիսկոպոսին, որ գալիս է իբրև տեղակալ»:

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են: «Այս օրերս դարձեալ մի խումբ տիրացուների թափվել է Էջմիածին, քահանայ ձեռնադրվելու համար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Տրապիզօն 28 յունվարի 83

Կարնոյ խնդրոյ մասին այսօր նոր լուր մը չունիմ տալու, որովհետև ճանապարհները ձիւնով գոցուած լինելուն ոչ մի ճանապարհորդ Կարնէն տեղս չեկաւ:

Կարնէն եկած նամակներն ալ ոչինչ քաղաքական լուր չեն կարող տալ, նամակատան մէջ բացուելնուն համար, ինչպէս կանխաւ յայտներ էի, ուրեմն առ այժմ մի տնտեսական կարևոր խնդրոյ մասին պիտի գրեմ որ գրեթէ ամբողջ Թիւրքիայի մէջ իր վնասակար հետևանքով յայտնի է: Դա է, երկրին գիւղացի ազգաբնակութիւնը տ ա ր ա պ ա ր հ ա կ վարելը բանի տէրութեան գործերուն մէջ: Գիւղացին արդէն Թիւրքիայի մէջ ամենածանր հարկերու տակ ճնշուած է. Թիւրքիայի գանձին գրեթէ միակ եկամուտը ժողովրդի ստորին դասակարգի տուած տուրքերն են և անհա այս պատճառով է որ Թիւրքիայի մէջ գիւղացիները չը նայելով իրենց երկրին առատ արդիւնաբերութեան օրըստօրէ աղքատանալու վրայ են և ասոր հակառակ քաղաքի մանրավաճառները և վաշխառուները օրըստօրէ հարստանալու վրայ են. վասն զի սոքա բացի գլխահարկէն, իրենց վաստակէն ոչ մի մաս չեն տար արքունի գանձին:

Գիւղացին նախ պարտաւոր է տէրութեան գանձին իր հողերուն կալուածական տուրքը, երկրորդ, իր երկրին արդիւնաբերութեան տասանորդը: Այս տասանորդական տուրքը առաջին անգամ լսողին խիստ անիրաւ կերևայ, բայց երբ լսէ այդ տասանորդական տուրքին հաւաքման ժամանակ եղած զեղծումները արդեօք ինչ պիտի ըսէ: Թէպէտ և այսօրվան նամակիս նիւթը տարբեր է, բայց չեմ կարող չը յիշել այստեղ այդ զեղծումներէն մէկ երկուքը, օրինակ. գիւղացուն բերքին բարձր գին մը դնել և փոխանակ տեսակէն առնելու դրամը պահանջել և կամ գիւղացուն կոնակը բեռցնել իւր բերքին տասանորդը և բռնի ստիպել զայն որ մէկ երկու օրվայ ճանապարհ տէրութեան մթերանոցը տանի և այլն: Երրորդ, գիւղացուն հօտերէն և տաւարներէն ծանր հարկ առնել. չորրորդ, եթէ գիւղացին քրիստոնեայ է, պարտաւոր է տալ մի ուրիշ ծանր հարկ, այն է զինուորական հարկը. այս բազմաթիւ հարկերուն տակ ճնշուած և նոցա հաւաքման ապօրինի միջոցներով հարստահարուած գիւղացին ստիպել որ բռնի և ձրի երթայ տէրութեան թնդանօթները քաշէ և կամ մէկ բերդի շինութեան համար հող և կիր կրէ, այս բոլորովին անգթութիւն է:

Զգենք բռնութիւնները, հարստահարութիւնները և անգթութիւնները, գանք մեր այսօրվան բուն խնդրոյն: Թիւրքիայի մէջ տնտեսագիտութիւն չը կայ և կամ Թիւրքիան իւր ժողովրդեան ոյժերէն օգուտ քաղել չը գիտէր: Թրքական կառավարութիւնը հինգ շահելու համար իր ժողովրդին յիսուն վնաս կուտայ և անհա հետևեալ պատմութիւնը ասածիս ճշմարտութիւնը պիտի հաստատէ: Երկու, երեք ամսէ ի վեր Տրապիզօն հիւանդանոց շինելու ձեռնարկած են: Ամբողջ Տրապիզօնի գիւ-
ղացիները բռնի պարտաւորվեցան երթալ քա
քէս վեց ժամ հեռու տեղէ մը գերաններ բեր
Գիւղացին ձգեց իւր երկրագործական պար
մունքը, իր տնային աշխատութիւնը և գնաց
գուտ տէրութեան գործածելու իր ֆիզիքական
Ես տեսայ ցաւ ի սիրտ որ երսուն-քառասուն հ
բաղկացած խումբ մը գիւղացիներ քրտնք
ցեխի մէջ շաղախուած մեծ ճգով հազիւ մէկ
կու գերան կարող է քաշ տալով տանել:
30—40 հոգին հազիւ մէկ օրէն կարող էին հ
վել փայտին գտնուած տեղը, երկրորդ օրը հ
քաղաքը կը բերէին, իսկ երրորդ օրը իրենց գ
րը կը դառնային:

Ես մտքիս մէջ հետևեալ հաշիւը ըրի. եթէ
գիւղացիին օրականը յիսուն կօպէկ հաշւենք
րեք օրվայ մէջ նորա կորուստը մէկ ու կէս
լի է, իսկ քառասուն հոգունը վաթսուն ր
մէկդի թողնենք նոցա իրենց հաշւոյն կերած
ցը և մաշած տրեխները, նոյնպէս չը յիշենք
պատճառով հիւանդացած և մեռած խեղճերը
րութեան՝ գիւղացւոց այսչափ մեծ կորու
կատարել տուած գործը, գիտէք, կարելի էր
նայն հանգստութեամբ 5—10 րուբլի Փուրգ
րու վճարելով կատարել տալ:

Արդ երբ տէրութիւն մը իր ժողովրդեան
կորսնել կուտայ, ինք հինգ շահելու հ
այդպէս մէկ տէրութիւն տնտես
տեսակէտով կատարելապէս սնա
ցած է և մինչև իսկ մեռած: Երբ կառ
րութեան գլուխը գտնուած մարդիկ չեն իմա
սիրած և չեն ուզեր իմաստասիրել ժողովր
կեանքը, երբ նոքա զանազան կողմնակի միջոց
և բացի արժանեաց ուրիշ յոռի առաւելութիւն
այդ պաշտօններուն հասած են, այդպիսի
կառավարված մէկ ժողովուրդ յաւիտենական
բաղդութեան դատապարտուած է:

Ամբողջ Թիւրքիան և մասնաւորապէս Թի
կան Հայաստանը կարող էին մէկ մէկ դրախ
նել, եթէ այս տեսակ զեղծումներ չը լինէին:
ռավարութիւն մը կարող է երջանկացնել և
ւառացնել իր ժողովուրդը, բայց միթէ այս
ւոնք է որ ընդհանրութեան օգուտը մասնաւ
րու շահերուն կամ ապիկարութեանցը զոհվ

Թիւրքիայի մէջ տնտեսական զեղծումներ
բազմաթիւ են: Քանի որ «Մշակ» մեծ կարև
թիւն կուտայ տնտեսական խնդրոյն և քանի
տնտեսական խնդիրը կենաց և մահու հարցն է
բեմն երբեմն այս եղծմանց մասին պիտի գր

* * *

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Վան, 18/30 յունվարի 18

Մեր մօտ Կարնոյ գործերը օրուան խնդի
դարձել: Մինչև ցարդ դուք անշուշտ իմացա
լինիք որ կառավարութիւնը երբ ամիս ու կէ
առաջ Կարնոյ մէջը ձերբակալեց 300-ից աւել
յեր, որք կամբաստանուէին Թիւրք կառավ
թեան դէմ յեղափոխութիւն մը պատրաստ
գործին մէջը: Կառավարութիւնը՝ որ արդէն
բևոր յայտնութիւններ երևան հանելու յա
է, կաշխատի սքօղել իրաց վիճակը, որպէ

պիսի վկայութիւն կը տայի իր մասին: Աղան, այսինքն քաւոր Պետրոսը, իմ խօսքերով բաւականացաւ, խոստացաւ նրան ամիսը տասն և հինգ րուբլ վճարել, որ իր մօտ ծառայէ:

—Քո ծառայութիւնները խիստ թեթև կը լինեն, ասաց նա,—քո գլխաւոր գործը այն կը լինի, որ գիշերները իմ խանութում պիտի պառկես, որքան կարելի է արթուն կերպով, որ հսկես դռան վրա: Յօնալաճառի պատճառով գողերը բազմացել են:

Միամիտ մահմեդականի ուրախութեանը չափ չը կար: Աղան շնորհեց նրան մի րուբլ, հրամայեց, որ իսկոյն բաղանիք գնայ, մաքրվի, հագուստը փոխէ և այն օրից սկսէ ծառայութիւնը:

—Ես ուրիշ հագուստ չունեմ, բայց դրանցից, որ տեսնում էք, ասաց թաթարը:

—Ես կը տամ, պատասխանեց աղան:

Թաթարը մեծ գոհունակութեամբ հեռացաւ:

Քաւոր Պետրոսի խանութը, իրաւ որ, առանձին հսկողութեան կարօտ էր: Նրա մէջ գտնված հարստութիւնը կարող էր հրապուրել գողերի և աւազակների ախորժակը: Շատերը նրան ճանաչում էին իբրև մի յայտնի ակնավաճառ, որի մօտ գտնվում էին խիստ հազուագիւտ գոհարներ: Բայց որտեղից էին այդ գոհարները, ով տուեց նրան, ինչու մինչև այժմ ես տեղեկութիւն չունէի նրանց գոյութեան մասին,—այդ հարցերը սաստիկ հետաքրքրում էին ինձ:

Թաթարի բաղանիք գնալուց յետոյ, քաւոր Պետրոսը կողպեց խանութը, և իր երկայն չիբուխը թամբաքուի քսակի հետ տալով ինձ, ասաց. հետևիր ինձ:

Արևը վաղուց մայր էր մտած. փողոցներում վառվում էին ճրագները: Բազմութեան աղմկալի անցուդարձը փոքր ինչ դադարել էր: Ես այն գիշեր փոխել էի իմ արջ պար ածողի մուշտակը, և հագած ունէի պարզիկ սպասաւորի հագուստ: Քաւոր Պետրոսի երկայն չիբուխը ձեռքիս բռնած, նրա ետևից գնալով, ես կատարում էի այն տեսակ սպասաւորների պաշտօնը, որոնք արևելքում միայն չիբուխ կամ ղէլյան են պատրաստում իրանց պարոնների ծխելու համար, և մի տեղ գնալու ժամանակ հետևում են նրանց:

Քաւոր Պետրոսը մտաւ մի բուխարէցի վաճառականի մօտ:—Համեցէ՛ք, համեցէ՛ք ասելով, նրան նստացրին սենեակի ամենապատուաւոր տեղում:

Ես իսկոյն պատրաստեցի չիբուխը, և մատուցանելով իմ պարոնին, խոնարհութեամբ կանգնեցի սենեակի մի անկիւնում, դռան մօտ, և ձեռքերս սրտիս դրած, սպասում էի, մինչև նա ծխէ ու վերջացնէ:

Բուխարէցին մի երիտասարդ վաճառական էր, որ բերել էր անհագին քանակութեամբ Բուխարայի թանգագին մորթիք, մետաքս և զանազան տեսակ ասիական ապրանքներ: Իր վաճառքները ծախած, վերջացրած լինելով, նա միտք ունէր նրանց փոխարէն գնել իրանց երկրին յարմար մի քանի տեսակ եւրօպական և Ռուսաստանի ապրանքներ, յետոյ վերադառնալ իր հայրենիքը:

—Բերեցի՞ք, հարցրեց նա քաւոր Պետրոսից:

Քաւոր Պետրոսը հանեց իր ծոցից մի արծաթեայ տուփ ասելով.—Երդվում եմ Օմարի և Աբուբաքրի գլուխներով, որ ոչ Ստամբուլի Սուլթանը և ոչ պարսից Շահը չունեն այսպիսի գեղեցիկ գոհարներ իրանց գանձարանում:

Լսելով Օմարի ու Աբուբաքրի անունները, ես հասկացայ, որ քաւոր Պետրոսը իրան ներկայացրել է որպէս մահմեդական չ ի ա աղանդից, որին և պատկանում էր երիտասարդ բուխարէցին:

—Ես ձեզ հաւատում եմ, պատասխանեց բուխարէցին,—ճշմարիտ է, լաւ գոհարներ են, բայց թանգ էք գնահատում, շատ թանգ:

—Լաւ բանը լաւ էլ գին կունենայ, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը:—Բայց թող ես կոյր աչքերով ներկայանամ Մուհամմէդի դրախտում, և թող յաւիտեան զուրկ մնամ մեծ մարգարէի լուսապայծառ դէմքը տեսնելուց, եթէ սուտ լինեմ ասում:—Այդ պատուական գոհարները ես բոլորովին կէս գնով եմ տալիս ձեզ:

Նա սկսեց արծաթեայ տուփի միջից մէ
դուրս բերել փայլուն գոհարները, որոնք ճ
լոյսի առջև աստղերի նման վառվում էին:
շլացած մնացի: Ոչ սակաւ շլացաւ և երիտա
բուխարէցին, բայց վաճառականական խորա
կութեամբ իր հիացմունքը թաքցնելով, պա
խանեց նա.

—Դուք հաւատացնում էք, թէ կէս գնով
տալիս, բայց ես բաւական թանգ եմ գտնում
առաջարկած գինը սակաս գին չէ: Աւելի
կանէք, որ ընդունէք և այս րօպէիս վերջաց
գործը:

—Ձեզանից, որպէս մի հմուտ վաճառակ
աններելի է այդ լսել: Միթէ կարելի է այս
տիճան ստորացնել իմ գոհարների արժէքը,
քաւոր Պետրոսը և դժգոհութեամբ սկսեց
զագին քարերը կրկին դարսել արծաթեայ
մէջ:

Պէտք է ասած, որ երիտասարդ բուխար
ամենևին հմտութիւն չունէր առհասարակ վ
ռականութեան մէջ, մանաւանդ գոհարնե
նաչելու կամ գնահատելու մէջ: Քաւոր Պետ
կամեցաւ միայն շողոքորթել նրան: Հարուստ
միակ զաւակը լինելով, նրան առաջին ան
վաճառականութեամբ օտար աշխարհ էին ու

քննութիւններից կարելի լինի յառաջ բերել աւելի մեծ արդիւնք: Արդէն պաշտօնական թիւրք լրագիր մը—«Վագըթ»—գործը այնչափ փոքրացոյց որ մարդ մը պէտք է լինի շատ միամիտ հաւատալու համար նորա խօսքերին. կարնոյ մէջը 300-ից աւելի հայոց ձերբակալութիւնը, ըստ «Վագըթի», անձնական գործոց համար է միայն և չունի երբէք քաղաքական գոյն:

Վերջապէս կարնից առնուած ամէն տեղեկութիւնները կը հաստատեն յեղափոխական ընդարձակ կազմակերպութեան մը գոյութիւնը կարնոյ մէջը և միթէ սա զարմանալի է: Ամէն բան՝ որպէս ժողովրդական համբերութիւնն ալ սահման մը ունին: Թրքական ամէն տեսակ զաւ և խորամանկութիւն, ամէն տեսակ էնթրիկ և նենգութիւն ի գործ դնել բարոյապէս և ֆիզիքապէս փչացնելու համար մի ժողովուրդ, որ ուրիշ յանցանք չունի, այլ միայն իւր «աւանդական» հաւատարմութիւնը, յափշտակել նորա օրապահիկը, կործանել նորա տունը, հրդեհել նորա վաճառանոցը, սուրով և արուեստական սովերով կոտորել նորա տղամարդիկ, նորա թարմ ոյժերը, ստիպել դոյն որ այսպէս զուրկ ո և է բարոյական ոյժից տկարանիծի և ինքնիրեն փչանայ, անել այս ամէն վատութիւնները և սպասել որ նա անկարող լինի ըմբռնելու այս նենգութիւններու նշանակութիւնը և սպասել որ նա անմռունչ մնայ այս ամէն խնդիրներու առջև, մի այնպիսի բան է՝ զոր կարող են ունենալ տաճկաց անկիրթ պաշտօնեայքն միայն. դա սուել է մի տկար թումբ դնել հեղեղի սոսկալի հոսանքին առջև. բայց չէ որ «ամէն բան կարելի է թիւրքաց մօտ, մինչև իսկ ամենէն անհաւատալիները» կը գրէի ձեզ իմ նախորդ նամակով: Սակայն խիստ ցաւալի է որ կարնոյ մէջը յիշեալ կարևոր յայտնութիւնները եղած են նորէն քանի մը հայ մատնիչներու միջոցաւ: Գարձեալ հայեր, դարձեալ մատնութիւն, այո, ինչ կայ զարմանալու, երբ դուք արդէն կը ճանչնաք այնպիսի թրքապաշտ հայեր՝ որք թիւրքից էլ աւելի թիւրք, հոգւով և մարմնով ծախուած թիւրքեր են:

Այս անգամ կարնոյ գործոց մէջը եթէ գլխաւոր մատնիչ մատնացոյց կանեն մեզ, կարնոյ խնամակալ ... գինցիայի մէջը նշանաւոր դիրք ունեցող մի ուսեալ երիտասարդ՝ պ. Յովհաննէս Տէր-Մելքիսեդեկեան, փաստաբան, որդի կարգալոյծ քահանայի մը: Սա թէև չէ մատնած, գործ մը՝ զոր անկարելի է սպասել պ. Տէր-Մելքիսեդեկեանից, որչափ որ նա ծանօթ է մեզ, բայց չարժած է այն կերպով, որ գործը ուղղակի ներկայ ծանր վիճակին առաջնորդուած է դժբաղդաբար, իսկ յետ այնորիկ միւս մատնիչները առիթէն օգտուած են: Կարնոյ յեղափոխականաց մատնախումբը նամակ մը գրելով պ. Տէր-Մելքիսեդեկեանին իրենց նպատակին գործածուելու համար 50 լիրայ կը պահանջէ նորանից, զոր կը մերժէ. նամակը քանի մը անգամ ծանր սպառնալիքներով կրկնուելէ յետոյ, երբ անլսելի կը մնայ, քանի մը երիտասարդք մի օր յանկարծ գիշերանց կը յարձակին նորա տան վրայ, աղմուկը կը սաստկանայ, գիշերապահ ոստիկանները կիմանան և վրայ հասնելով կը ձերբակալեն յարձակողները՝ որք կենթարկուին քննութեան:

Ազգային առաջնորդարան և թղթատունը կենթարկուին կանոնաւոր խուզարկութեան: Կուզեն խուզարկել նաև պ. Սանասարեանցի վարժարանը, բայց ռուսական հիւպատոսը միջամտելով կարգելու: Մատնիչներու մէջը կը յիշուի նաև պ. Միքայէլ Սրուանձտեանց, վանեցի, եղբայր Սրուանձտեանց Գարեգին վարդապետի: Այս պարոնը թարգմանի պաշտօն կը վարէր տեղւոյս ռուսական հիւպատոսարանի մէջը, երբ պ. Կամսարական վան եկաւ առաջին անգամ, և երբ հիւպատոսարանից իւր անարժան գործերի համար վռնդուեցաւ, կառավարութեան դուռը պաշտօն մը ձեռք բերելու յոյսով արեց մի մատնութիւն, որի համար փառաւոր ծեծի մը արժանացաւ քանի մը հայրենասէր երիտասարդների կողմից: Մատնութեան փոխարէն պաշտօն, աղէկ չէ. էր դատարկապորտ անձեր մատնութիւն ընելու չը վազեն, երբ մեր մէջը հայրենասիրութիւնը կը հալածուի, իսկ մատնութիւնը կը փարձատրուի: Ցաւալի է այս, բայց դուք շատ դժուար կարող էք գտնել, գոնէ մեր մօտ, հայ պաշտօնեայ մը՝ որ կառավարութեան դուռը պաշտօն ունենայ առանց մատնիչ լինելու. և անշուշտ չէք զարմանայ եթէ ասեմ որ այստեղ կառավարութիւնը յատկապէս ռոճիկ կը տայ քանի մը հայերու, որոց պաշտօնն է ամէն տեղ մտնել, ամէն ոտքերու տակ սողոսկել նիւթ գըտնելու մատնութեան համար: Ի՞նչ կը յուսաք մի երկրից՝ ուր այսպիսի ստոր մարդիկ իրենց ձեռաց մէջը ունեն վարչութեան ղեկը:

Կարնոյ ձերբակալութեանց իբր հետևանք այստեղ էլ ի ներկայութեան ռուսական հիւպատոսարանի թարգմանին խուզարկեցին կարնեցի ռուսահպատակ վաճառական պ. Տիգրան Մանազեանցի տունը, սակայն ոչինչ չը գտան: Կառավարութեան պաշտօնէից մէջը խորհուրդ եղած է խուզարկութիւն սկսել նաև այստեղի կասկածելի անձանց տուները. կառավարութեան մի ուղղամիտ հայ պաշտօնեայ՝ որ գիտէ թէ ես թղթակցութիւն կը գրեմ «Մշակին» հաղորդեց ինձ կառավարութեան այս մտադրութիւնը և պատուիրեց զգոյշ մնալ, թէև մեր մօտ այնչափ բան միայն կարող են գտնել, որչափ մեռեալի մօտ կենդանութիւն, կամ խաւար աչքերի մօտ լոյս:

Կարնոյ գործոց վրայ ստացուած վերջին լուրն այն է որ բանտարկեալք՝ բացի 20—30 անձերից՝ արձակուած են և քաղաքի կուսակալ Յուսուֆ Մուսթաֆա փաշան պաշտօնանկ եղած է: Քննութիւնը կը շարունակուի: Տեսնենք ինչ հետևանքի պիտի յանգի այս կարևոր միջադէպը: Պիտի շարունակեմ գրել այս նիւթի վրայ, թէև ձեր Կ. Պօլսի և Տրապիզոնի թղթակիցները՝ որք ինձմէ աւելի տեղեկութիւն ունեն, ի հարկէ, այս մասին կը գրեն ձեզ անշուշտ:

Այստեղ էլ մասնաւոր դէպքութիւններ անպակաս են միշտ, որոց քաջալերողը շատ անգամ նոյն իսկ կառավարութիւնն է: Յիշենք մասնաւորապէս մի դէպք՝ որ տակաւին մօտ ժամանակներս տեղի ունեցաւ Գաւառի Նարեկ անուն մի գիւղի մէջը: 1840—50 [illegible]ուականներին յայտնի աւազակապետ Խան-Մահմուդի որդիներից մէկը—Սայիդ-բէկ անուն, որ հազիւ մի տարի առաջ վերադարձել է Կ. Պօլսից՝ ուր աքսորուել էր իւր հօր հետ, մի ժառանգական դատ բաց է արել Գաւառի մէջը յայտնի Գէօլխան-բէկ անուն մի քիւրդ բէկի վրայ: Սայիդ-բէկ դատաստանի ընթացքում կը հրաւիրէ Նարեկցիները հաստատել վկայութեամբ իւր ժառանգական իրաւունքը Տեղլօ անուն մի գիւղի վրայ՝ որ կը վերաբերի յիշեալ Գէօլխան-բէկին. սակայն Նարեկցիք թերևս վախենալով յիշեալ քիւրդ բէկի ազդեցութիւնից, կը մերժեն Սայիդի խնդիրը: Սայիդ զայրանալով որ իւր հօր ֆլաները (հայեր) կը համարձակին մերժել Խան-Մահմուդի որդւոյ խնդիրը՝ մօտ գրեթէ երկու ամիս առաջ—կարծեմ նոյեմբերի 25-ին—դաղտնապէս կը հրկիզէ նոցա խոտի բոլոր դէզերը բացի չորսից՝ որք գիւղէն հեռու լինելու պատճառաւ միայն ազատեցան: Դէզերից կարծեմ չորսն կը վերաբերէր Նարեկի վանքին՝ ում հետ դուք անշուշտ ծանօթ կը լինիք: Արդ ինչ ընեն խեղճ գիւղացիք, պէտք է բողոքեն անշուշտ, բայց ո՞վ է լսողն: Թողունք տակաւին դայս, ինչ պէտք է ընեն իրենց սոված տաւար ոչխարները՝ որոց կերակուրը հրոյ ճարակ տուեց Սայիդ-բէկը. անշուշտ ոչ աւել բան, եթէ ոչ ծախել աժան գնով և գարունը թանգ թանգ նորից գնել, եթէ մինչև այն օր փողը տակաւին իրանց ձեռին կը մնայ և այսպէս էլ արին Նարեկցիք: Մի ամիսէն աւելի է որ 20-էն աւելի մարդիկներով այստեղ են Նարեկցիք և բողոք յայտնած են Սայիդ-բէկի վրայ. բայց զարմանալի բան, կառավարութիւնը մինչև այսօր տակաւին դատաստանի անգամ չը կոչեց Սայիդին. բանտարկուած են գիւղի երկու քիւրդ պահապանները միայն՝ որք Սայիդ-բէկին գործակից լինելու մէջը կամբաստանուէին: Սոքա էլ խօսք կայ որ պիտի արձակուին մօտ ժամանակին: Իսկ Սայիդ-բէկ թող գեղեցիկ երազներ տեսնայ իւր բարձի վրայ. նա վստահ է արդէն որ կառավարութիւնը ղինք չը պատժեր:

Աւազակութեան մի յանդուգն դէպք՝ որ դեկտեմբերի 30-ին տեղի ունեցաւ՝ մի սարսափ ձգեց այստեղ: Մի լուսայարիս Մ. Պօղոս Տէր-Սարգիսեան—երբ տունէն շուկայն կեռնար, քաղաքի փողոցների մէջը վրան յարձակեցան երեք չարագործները՝ որք ծպտեալ էին զինուորի հագուստով, քանի մը տեղէ վիրաւորեցին և դրամի պայուսակը յափշտակելով փախան: Ձերբակալուած են չարագործներէն երկուքը՝ որոց մինն էլ ոստիկան մ'է: Թէև հարցաքննութիւնը տակաւին չի վերջացած, բայց հարցաքննող դատաւորները գրեթէ յայտնապէս կը պաշտպանեն չարագործներին: Ամէն նշան ցոյց կը տայ որ այս յանդուգն դէպքը տեղի ունեցել է պաշտօնեաների յատուկ հրամանով: Միթէ զարմանալի է: Ցետ այսօրիկ այսպիսի դէպքերի կրկնութեան համար առաջին փորձը համարելու են զայս, որ իւր տեսակին մէջը մի նորանշան երևոյթ է մեր մօտ: Կորուստը իբր 4,000 ղուշի կը հաշուեն:

Դեկտեմբերի 26-ին այստեղի բոլոր եկեղեցիները հոգեհանգիստ կատարեցին Գէորգ Դ. կաթողիկոսի հոգւոյ համար: Դուք նկատելով զուցէ մեր վարժութիւն հանդէսներ տօնելու մէջը, թերևս պիտի երևակայէք շատ փառաւոր հանդէսներ, բայց կը սխալիք:

Շաւարշ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Daily News» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է Կաննից իր նորերումս ունեցած խօսակցութեան մասին Փարիզեան կոմսի հետ: Կոմսը հաւանում է իր ազգականների գործունէութեան եղանակի չափաւորութիւնը այն ժամանակից, որ նրանք գտնւում են քաղաքական գործունէութեան շրջանից դուրս: Նա վճռել է պահպանել այդ դրութիւնը և, սպասելով պատգամաւորների ժողովի վճռին, ոչինչ ագիտացիա չանել: Նա ցաւում է, որ հասարակական կարծիքը պաշտպանում է նրանց, որոնք պահանջում են նրա ընտանիքի դէմ ուղղված բացառական օրէնքի գործադրութիւնը: Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներում այդպիսի օրէնք երբէք չէին առաջարկի. «Ցաւալի է տեսնել, ասում է նա, որ ազգը չէ կարողանում պաշտպանել անձնական ազատութեան սկզբունքը, որը ոչնչացած կը լինի, եթէ կառավարութիւնը գործ կը դնի բացառական օրէնքներ:»

—Այն լուրը, թէ Վիեննայի Ֆրանսիական դեսպան կոմս Դիւշատէլ հրաժարական է տուել, հաստատվում է: Դեսպանի այդպիսի վարմունքի պատճառը համարում են այն, որ պատգամաւորների ժողովը ընդունեց գահ ակնկալողների մասին յայտնի օրէնքը, որի հետ համաձայն է և կառավարութիւնը: Իր մեծ ընդունակութիւններով և իր համակրական բնաւորութեամբ կոմսը շատ բարեկամներ է ձեռք բերել ոչ թէ միայն դիպլոմատիական շրջաններում, այլ և առհասարակ Վիեննայի բարձր հասարակութեան մէջ, այնպէս որ նրա հրաժարականը ամենքին մեծ ցաւ պատճառեց:

—Մօնպէլիէում նորերումս կղերականները մի տօնախմբութիւն սարքեցին, ուր ներկայ էին օրլէանականների կուսակցութեանը պատկանող բազմաթիւ մեծամեծներ: Գնդապետ Կաստէ, նախկին բօնապարտիստ, 400 զինուորներ ուղարկեց. նոյնպէս ներկայ էին շատ օֆիցէրներ հասարակ շորերով: Պատգամաւորների ժողովի անդամները այդ առիթով հարցմունք արին պատերազմական մինիստրին, և նա արդէն քննութիւն է նշանակել: Լուր կայ, որ գնդապետ Կաստէ հրաժարեցրած է արդէն ծառայութիւնից:

—Բերլինից հաղորդում են «Times» լրագրին, որ Գերմանիայի մայրաքաղաքում նորերումս զինուորական կօնֆէրէնցիա կազմվեցաւ կայսրի նախագահութեամբ: Այդ կօնֆէրէնցիային ներկայ էին՝ կոմս Մօլտկէ, պատերազմական մինիստրը, ծովագնացութեան գլխաւորը և երրորդ զօրաբաժնի հրամանատարը:

—Գերմանական կայսրութեան կանցլէրը, չը նայելով իր հիւանդութեանը, որը ստիպում է նրան տանից չը դուրս գալ, ընդունում է իր հին ծանօթներին և նրանցից մէկին ասեց, որ ինքն, շատ կարելի է, չի գնայ րէյխստագի գործերին մասնակցելու, և որ գործը առանց նրան էլ լաւ է գնում:

—Ջէրնօգօրիական զինուորները զինաթափ արին Կրայնայի բնակիչներին:

կել, նրա բախտը փորձելու համար: Ես որպէս խորհրդատու, անփորձ երիտասարդի հետ դրել էին նրա ծերունի զայակին, որը այն գիշեր ուրիշ տեղ հիւր էր գնացած: Բայց ծերունի զայակի ներկայութիւնը այժմ այնքան հարկաւոր չէր, որովհետև գոհարների մասին բանակցութիւնը սկսվել էր մի քանի օր առաջ. և ծերունի զայակը զանազան հասկացող ակնավաճառների ցոյց էր տուել, գնահատել էին գոհարները: Տարբերութիւնը քաւոր Պետրոսի պահանջածի ու նրանց առաջարկածի մէջ հինգ հազար րուբլ էր միայն: Քաւոր Պետրոսը երկու հազար ևս զիջում արեց, և վերջնական գինը յայտնելով, ասաց.

—Քսան հազար րուբլ, բոլորակ թիւ, մի կոպէկ անգամ չեմ պակասացնի:

Երիտասարդը համաձայնվեցաւ և հրամայեց իր գործակատարին խկոյն համբարել փողերը: Քաւոր Պետրոսը ստացաւ և յանձնեց գոհարները, ասելով:

—Թող ես Մուհամմէդի սուրբ անտմը կոտրող չարագործներից մէկը լինեմ, եթէ սուտ լինեմ ասում,—որ այդ առևտուրի մէջ ոչ միայն վաստակ չունեցայ, այլ բաւական վնաս եմ կրում: Ես այդ գոհարները գնել եմ Հնդկաստանում մի հարուստ ռաջայից քսան և հինգ հազար րուբլով: Իսկ այժմ փոխարէնը ստանում եմ միայն քսան հազար րուբլի: Ես վնասվեցայ, բայց տացէ Աստուած, որ դուք մէկին հազար օգուտ վեր առնէք:

—Ցոյս ունեմ, ասաց երիտասարդը ինքնաբաւական ժպիտով:—Դուք բարի մուսուլման էք, ձեզանից կարելի է «խէյր» սպասել:

—Հաւատացէք, որ այդպէս է, դուք չէք սխալվում, պատուելի պարոն, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը մի առանձին ջերմեռանդութեամբ:—Երբ յաջողութեամբ կը վերադառնաք ձեր հայրենիքը, խնդրեմ կը տեսնէք իմ ձեռքի օրհնութիւնը. դուք այդ գոհարներից մի քանիսը կընծայէք Բուխարայի էմիրին և նա անպատճառ կը տայ ձեզ մի քանի գաւառների նահանգապետութեան պաշտօնը և զուցէ ձեզ իր վէզիր կը նշանակէ:

Բուխարեցին սկսեց ուրախ-ուրախ ծիծաղել: Գուցէ այդ իսկ նպատակով գնեց նա գոհարները:

Քաւոր Պետրոսը (այսինքն խորասանցի ակնավաճառ Մաշադի-Մուհամմէդ-Ղուլի-աղան) բարի գիշեր ասելով, հեռացաւ: Ես չիրուխը ձեռքումս հետևեցի նրան:

Դրսում եղանակը բոլորովին փոխվել էր: Անձրևը հեղեղի նման թափվում էր. այդ պատճառով փողոցներում մարդիկ հազիւ էին երևում: Գիշերը այնքան խաւար էր, որ եթէ մատդ կոխելու լինէիր մէկի աչքը, բնաւ չէր տեսնի:

Քաւոր Պետրոսը հրամայեց ինձ հեռուից-հեռու հետևել իրան: Նա գտաւ նոր վարձված թաթար ծառային բաղանիքից վերադարձած, սպասում էր խանութի դռանը: Ազան նրան ներս տարաւ: Ճրագները վառվեցան:

Այդ միջոցին ես անցայ խանութի դռնից. ծառան տեսաւ ինձ և ճանաչեց: Իմ այնօրուայ վկայութիւնը նրա հաւատարմութեան վերաբերութեամբ, երևում էր, այնքան գրաւել էր նրա սիրը դէպի ինձ, որ խնդրը մտածեց մի բանով երախտամատոյց լինել: Նա չը կամեցաւ, որ ես անձրևի տակ մնայի, հրաւիրեց իր մօտ: Ես հրաժարվեցայ պատասխանելով, թէ չեմ կարող ներս մտնել, զուցէ նրա աղային հաճելի չէր լինի այդ: Նա ասաց, որ այդ մասին աղայից թոյլտուութիւն կը խնդրէ: Ի հարկէ, ստացաւ թոյլտուութիւնը:

Խանութը ունէր մի քանի բաժանմունքներ. մենք գտնվում էինք ծառայի սենեակում: Այդ ժամանակ միայն ես մտածեցի հարցնել նրա անունը:

—Ասկէր, ձեր ոտքի հողը, ասաց նա:

Ասկէրը բոլորովին մաքրվել էր բաղանիքում. նրան հարկաւոր էր մի լաւ հագուստ, որ օրինաւոր սպասաւորի կերպարանք ստանար: Ազան ընծայեց նրան նոյն հագուստը, որով ինքը այն գիշեր յայտնվել էր երիտասարդ բուխարեցու մօտ: Ծառայի համար տիրական իրանից առնված հագուստը ամենամեծ պարգևներից մէկն է: Ասկէրը ընդունեց այդ թանգագին պարգևը երևխայական հրճուանքով: Խեղճ մարդը չը գիտէր, թէ որպէս շնորհակալութիւն յայտնէր իր նոր աղայի բարերարութեան համար: Ազան հրամայեց նրան, որ խկոյն հագնվի: Երբ բոլորովին պատրաստ էր նա, ասաց որ գնայ խոհանոցում զահվէ պատրաստէ: Ասկէրի հեռանալուց յետոյ քաւոր Պետրոսը ինձ կանչեց իր մօտ:

—Մուրադ, ասաց նա,—ունես քեզ մօտ որ և իցէ զէնք:

—Մեծ դանակս մօտս է:

—Այդ բաւական է, ասաց նա շտապով:—Ես գնում եմ, դու այդ յիմարի պարանոցը կը կտրես... գլուխը կը բերես քեզ հետ... իսկ մարմինը կը թողնես այստեղ... այդ արկղը և խանութի կողպէքը կը կտրես...դուռը կիսաբաց կը թողնես... ես գնում եմ քո արջի մօտ... այնտեղ կը սպասեմ քեզ...

Այդ խօսքերը այնպիսի արագութեամբ արտասանեց նա, որ ես ժամանակ չը գտայ բացատրութիւն պահանջելու: Վստահ լինելով, որ իր պատուէրները ճշտութեամբ կը կատարվեն, այլ ես չը սպասեց պատասխանի, Ասկէրի շորերը հագաւ և հեռացաւ:

(Կը շարունակվի)

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 *փետրվարի: Փետրվարի 1-ին Նիժնի Նովգորոդի մէջ վախճանվեցաւ գրող Մելնիկօվ, որ Պեչերսկու կեղծ անունով յայտնի է իր հետախուզութիւններով աղանդաւորների կեանքի մասին և իր ռոմաններով:*

ՓԱՐԻԶ, 3 *փետրվարի: Պատգամաւորների ժողովի մասնաժողովը կարծիք յայտնեց յօգուտ Ֆլօկէի առաջարկութեան: Այստեղ կարծում են որ պատգամաւորների ժողովի բռնած դիրքը արքայազն իշխանների հարցի վերաբերութեամբ կուշացնի նոր մինիստրութեան կազմելը:*

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 *փետրվարի: Թագաւոր կայսրը փետրվարի 1-ին բարեհաճեց այցելել պաժէսկի կօրպուսի պատրաստական դասատները և տեխնիկական արտիլերիական ուսումնարանը, իսկ փետրվարի 2-ին գինւորական հիւանդանոցը:* „Прав. Вѣст.“ *լրագիրը նախազգուշացնում է մամուլը, մանաւանդ գաւառականը, հնարած և անստոյգ տեղեկութիւններ հրատարակելուց. օրինակ, Մօսկվայի մի լրագրի հաղորդած այն լուրը, որ իբր թէ վանքերի* 10% *խափանվելու են և ուրիշ* 17% *վերափոխվելու են աղքատանոցների և ուսումնարանների, սուտ է: Ամերիկայում եղած հեղեղների պատճառով հացի գինը բարձրացաւ ամբողջ Եւրոպայում. Պետերբուրգում այսօր հաճարը արժէ* $8^1/_2$*-ից մինչև* $8^3/_4$ *րուբլ, սակօնկա ցորենը արժէ* $14^1/_4$ *րուբլ, գարին արժէ 4 ր. 80 կօպէկից մինչև 5 ր. 34 կօպէկ:*

ԼՕՆԴՕՆ, 4 *փետրվարի: Այսօր պարլամենտը բացվեցաւ գահական ճառով, որ կարդաց լորդ-կանցլերը, և որի մէջ թագուհին իր ուրախութիւնը յայտնելով օտար պետութիւնների հետ ունեցած բարեկամական յարաբերութիւնների պատճառով, յայտարարում է, որ Եգիպտոսը վերակազմելու ժամանակ կաշխատի կարգի և եգիպտական ժողովրդի շահերը ապահովել, և նոյնպէս պահպանել միջազգային պարտաւորութիւնները, և որ պետութիւններին առաջադրված են այն խորհրդածութիւնները, որոնք վերաբերում են եգիպտական կառավարութեան և ժողովրդի ապահովութեանը, Սուէզեան ջրանցքի ապահովութեանը և արևելեան Եւրոպայի խաղաղութեանը: Դունայեան կօնֆերէնցիայի վերաբերութեամբ ճառի մէջ ոչինչ նշանաւոր բան չէ ասված:*

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ն Ո Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԵՐԿԱԹԷ ԹԵԼԻՑ *խողանակներ* (ՇՉԷՕՏԿԱՆԵՐ) *արծաթաջրած և վկայականով,* ԳԼՕԲՈՒՍԻ ԳՐԻՉՆԵՐ, *որոնցով կարելի է գրել ամենակոշտ թղթի վրա, գեղեցիկ* ԹԷՑԱՄԱՆՆԵՐ *մի ֆունտ լաւ* ԹԷՅԻ *հետ 1 ր. 65 կ.: Ծախվում են Անգլիական խանութի մէջ: Նոյն տեղը 500 տեսակ գրիչներ* ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ՁԵՌԱԳՐԻ *համար և շատ ուրիշ ապրանքներ ծախվում են* ԿԻՍԱԳՆՈՎ:

2—10

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ ԴՈՒՐՍ ԵԿԱՒ

„Ա Ղ Բ Ի Ւ Ր“

ամսագրի I *համարը*

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

I *Շնորհաւոր նոր տարի, բանաստեղծութիւն . . . . Ղ. Աղայեանց*
II *Ուրիշի բունը քեզ բուն չի դառնալ. ծիծեռնակների կեանքից—օր. Մ.*
III *Օձամանուկ և Արևահատ ազգային հէքիաթ. . . . . Ղ. Աղայեանց*
IV *Թագաւոր և Արհեստաւոր (վրացերէնից). . . . . . օր. Ն. Տ. Մ.*
V *Աղաւնիներ (Տուրգենևից) Րաֆֆի:*
VI *Հետաքրքիր լուրեր. Զուարճալիք:*
VII *Հանելուկներ, շուտասելիքներ բերուսներ, շախմատի, թուաբանական խաղեր և այլն:*
VIII *Թիթեր, նոտաներով երգ.*

Երկրորդ բաժին.

I *Խմբագրութեան կողմից.*
II *Մատենախօսութիւն՝ Իմ նամակները Գաբօ.*
III *Մահացուցակ.*
IV *Խառն լուրեր.*
V *Առաջարկութիւններ.*
VI *Պատասխաններ.*

Յայտարարութիւններ

Որովհետև ամսագրի կազմի նկարը Պետերբուրգից պէտք է ստացուի ամսոյ 25-ն այդ պատճառով յունվարի համարը ստիպված կը լինենք միայն ամսոյ վերջին ուղարկել բաժանորդներին:

Տ. *Նազարեանց*

INJECTION AU MATICO

DE GRIMAULT & Cᵉ, PHARMACIENS A PARIS

PERMIS EN RUSSIE

Փարիզի Գռիմօ և ընկերք դեղավաճառաց

ՄԱԹԻՔՕԻ ԷՆԺԷՔՍԻՕՆԸ

Ռուսաստանում ընդունված.

Այս դեղը որ փէրուի Մաթիքօ կոչուած ղուստ բոյսէն բաղադրեալ է, քիչ աւուր մէջ ամենից շատ հնացած հօսումները կը բժշկէ, և այդ պատճառաւ մի քանի տարուան մէջ ամբողջ աշխարհում հռչակուած է.

Ծախվում է փարիզ, Վիվիէն փողոց, № 8 *և գլխաւոր դեղավաճառաց մօտ.* T

Թիֆլիսում դեղատան ապրանքների կովկ. ընկ. մէջ և Շահ-Պարոնեանցի մօտ:

(5. 12. 24) 1—9

ԾՈՎԱՅԻՆ ԽՈՏ *մեծ քանակութեամբ 2 ր. 40 կ. պուդը, իսկ մի հակ (մօտ 9 պուդ) առնողների համար 2 ր. 20 կ.:* **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** *մէջ Նոյն տեղը լապտերներ 30 կօպէկից,* ԹԷՅԱՄԱՆՆԵՐ *35 կ., 100 ասեղը 8 կ., պատառակներ 20 կ., կօնֆետներ լուծողական ճէլթից,* ՓՕՇԻ *լուացքի համար:* ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԹՈՒՂԹ *վատեր-կլօզետի համար:* ՄԵՂՐԱՄՈՄ *32 կ. անգլիական ֆունտը: Մակինտօշներ 6 ր. և այլն:*

10—10

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ *ընդհանուր ժողովի նիստը, խորհրդի մնացեալ երկու անդամներ և հինգ փոխ-անդամներ ընտրելու համար, տեղի կունենայ ամսիս 6-ին, կիրակի օրը, առաւօտեան 11 ժամին, Արծրունու թատրօնական դահլիճում:*

3—3

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՄՍԱՅԻ

ՄԷԼԻՔՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԳԻՆՆ Է 1 Ր. 50 Կ.

Գիրքը բաղկացած է 467 երեսներից

Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ վ ա ճ ա ռ վ ո ւ մ է՝

„Մշակի“ խմբագրատանը.—„Կ ե ն տ ր ո ն ա կ ա ն գ ր ա վ ա ճ ա ռ ա ն ո ց ու մ“ Միրիմանովի տանը №№ 3 և 4. պ. Զաքարիա Գրիգորեանցի „Կ ո վ կ ա ս ե ա ն գ ր ա վ ա ճ ա ռ ա ն ո ց ու մ“.— պ. Ենֆիաճեանցի ծխախոտի խանութում.— պ. Շահինեանցի ծխախոտի խանութում:

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել կամ յիշեալ տեղերը, կամ ուղղակի հեղինակին հետևեալ հասցէով:

ТИФЛИСЪ. Редакція „Мшакъ“.
РАФФИ.

PHOSPHATE DE FER

De **LERAS**, Docteur ès-sciences.

Գիտութեանց տոքթօր և դեղագործ Լըռայի

ՖՕՍՖԱԹ ՏԸ ՖԷՌԸ

Այս դեղը արիւնը և ոսկրները վերանորոգելու և զօրացնելու համար գործածուած դեղօրէից ամենաազդուն է: Ոչ պնդութիւն կը պատճառէ, ոչ ստամոքսը կը հոգնեցնէ և ոչ ալ ակռաները կը սևացընէ, միշտ մեծ յաջողութեամբ բժշկում է կանանց սպիտակ հօսումը, ստամոքսի ցաւը, տժգունութիւնը, արեան տկարութիւնը, միով բանիւ այն ամէն հիւանդութիւնները, որոց ենթակայ են փափուկ կանայք և դեռափթիթ աղջկունք և մանկունք, որք տժգոյն, անարիւն, թուլամորթ և անախորժ են:

Ծախվում է փարիզ, Վիվիէն փողոց № 8 *և գլխաւոր դեղավաճառաց մօտ.* T

Թիֆլիսում Դեղատան ապրանքների վաճառման բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկեր. մէջ և Շահ-Պարոնեանցի մօտ:

(5. 12) 1—6

ԵՐԿԱԹԷ

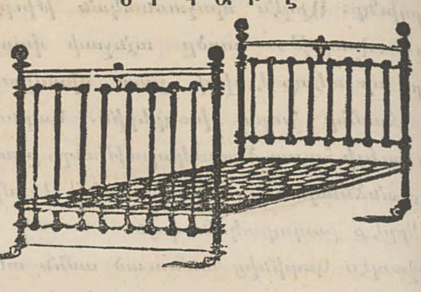

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼԱԼՆԵՐ

Մի հոգու համար 8 րուբլուց, երկու հոգու համար 14 ր., մահճըներ ծովային խոտով լցված 6—9 ր. **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ:** *Նոյն տեղը մեծ քանակութեամբ* ԱՄԱՆՆԵՐ, *դանակներ պատառաքաղներով, երկաթէ* ԳՐԻՉՆԵՐ, *կողպէքներ, թիեր, տղամարդկերանց և կանանց* ԹԱՄԲԵՐ, *մատուցարաններ,* ԿԼԷՕՆԿԱ, *ռէվօլվերներ,* ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, *ալբօմներ, կօնֆեկտներ,* ԹԷՅ *1-ին հունձի և այլն 25% աւելի լաւ և էժան քան թէ ուրիշ տեղ:*

26—100

ՂԱՐԱԲԱՂԻ

Ա Ս Տ Ղ Ա Գ Է Տ Ը

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԼԱՏՕՆ ԶՈՒԲՕՎԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ **ՐԱՖՖԻ**

Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ գ ի ն ն է 1 ր. 20 կ.
Թ ի ֆ լ ի ս ի ց դ ո ւ ր ս . . . 1 ր. 50 կ.

Վաճառվում է

„Մշակի“ խմբագրատանը. „կենտրոնական գրավաճառանոցում.“ Զաքարիա Գրիգորեանի „կովկասեան գրավաճառանոցում.“ պ. Շահվերդեանի գրավաճառանոցում. պ. պ. Շահինեանցի և Տէր-Գրիգորեանցի ծխախոտի մագազիններում:

Մի ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻ *օրիորդ,* ՎԻԷՆՆԱՅԻՑ *եկած, միջին հասակի, կը կամենար* ՌՈՒՍՈՒՀԻ *կամ* ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒՀՈՒ *պաշտօն ունենալ Թիֆլիսի մի լաւ ընտանիքում: Կարող է և* ԳԱՒԱՌՆԵՐԸ *գնալ:*

Հասցէն „ՄՇԱԿԻ“ խմբագրատանը:

2—10

ԳԱԼԵՐԷԱ **ԱՐԾՐՈՒՆԻ,** ԴՎՈՐՑՈՎԱՅԱ ՓՈՂՈՑ

ՊԱՀԵՍՏ **ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ № 144.**

СКЛАДЪ ЕВРОПЕЙСКИХЪ ТОВАРОВЪ

№ 144, ГАЛЛЕРЕЯ АРЦРУНИ

Ծախվում են. մեծ քանակութեամբ և խիստ էժան, վիէննայի ԹՕՆԷԹ *ֆաբրիկայի* ՄԷԲԷԼԻ *ամեն տեսակ, նոյնպէս* ՈՍԿԵՋՕԾ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐ *հայելիների համար և* ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ, *լուսանկարների համար* ԱԼԲՈՒՄԻ *թուղթ, բէլգիայի* ԱՊԱԿԻՆԵՐ *պատուհանների համար, ամեն տեսակի, նոյնպէս* ՄԱՐՄԱՐԻՕՆ *քար,* ԹՈՒՋԵԱՅ ԱՄԱՆՆԵՐ *էմալով,* ՆԻԹՐԱԹ ԴԱՐԺԱՆ, ՈՍԿԻ *և ուրիշ շատ ապրանքներ:*

ՎԻԷՆՆԱՅՈՒՄ ՍԿՍԵՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼ

L'ORIENTAL

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԹԵՐԹԸ, ԱՄԻՍԸ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ:

„Ժուրնալ դ'Օրիան“ դադարեցրած թերթի տեղ է հրատարակվում այդ նոր [illegible] գիրը: „L'Oriental“ *թերթի տարեկան գինը 8 րուբլ է, կէս տարվանը 4 րուբլ:*

Գրվել կարելի է „ՄՇԱԿԻ“ խմբագրութեան մէջ, կամ ուղղակի վիէննայում դի[illegible] լով հետևեալ հասցէով. Vienne (Autriche) M. F. Salles I. Neuer Markt

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 4 Февраля 1883 года. Типогр. Главн. Упр. Главноначал. гражд. час., Лор.-Мелик. ул. каз. д.